

• •, • • •,

2

2

9

—

•

•

•

Аналіз публікацій. В українській економічній літературі тенденціям та шляхам розвитку національних та міжнародних фінансових ринків, а також валютних ринків присвячені роботи таких вітчизняних та зарубіжних науковців, як Гальчинський А.С., Геєць В.М., Лютий І.О., Міщенко В.І., Бударіна Н.О., Доронин І., Корнєєв В.В., Любкіна О.В., Луцишин З.О., Макогон Ю.В., Маслов С., Опарін В.М., Румянцева Є.Є., Ганзбург А.І., Зимовець В., Корнелиус Л.

Проте, незважаючи на значну кількість наукових праць з означеної проблематики, недостатньо дослідженими залишаються окремі аспекти функціонування фінансового ринку.

Мета статті – визначити і дослідити сутність і особливості розвитку світового фінансового ринку; тенденції функціонування світового валютного ринку.

Виклад основного матеріалу. Процес міжнародного руху товарів, послуг, капіталу, виробниче і науково-технічне співробітництво, міграція робочої сили, туризм породжують грошові вимоги і зобов'язання учасників міжнародних економічних відносин [14, с. 186]. Необхідною умовою розрахунків у сфері зовнішньої торгівлі при наданні послуг, кредитів, інвестицій тощо є обмін однієї валюти на іншу у формі купівлі чи продажу.

Як відомо, світові фінанси являють собою складну динамічну систему, що перебуває в процесі постійної трансформації. В цій глобальній фінансовій архітектурі оперують такі провідні суб'єкти, як ТНК, ТНБ, портфельні інвестори, міжнародні офіційні позичальники (національні держави і міжнародні урядові та неурядові агенції). Саме вони опосередковують основну частину міжнародних фінансових потоків з погляду провідних суб'єктів, що виходять на міжнародний фінансовий ринок та генерують головні фінансові потоки [9, с. 25].

Під світовим фінансовим ринком треба розуміти складне переплетіння, взаємозалежність, інтеграцію національних та міжнародних ринків, що забезпечує перелив грошово-кредитних ресурсів між країнами, регіонами, галузями та окремими суб'єктами бізнесу. Це глобальний механізм, що забезпечує балансування світового попиту і пропозиції на капітал.

Світовий фінансовий ринок історично виникає на базі національних фінансових ринків під впливом концентрації виробництва та капіталу й інтернаціоналізації світогосподарських зв'язків. Упровадження інформаційних технологій у банківській та фінансовій сферах дало значний поштовх глобалізації фінансових ринків.

Характерні риси світового фінансового ринку: величезний обсяг фінансових ресурсів та операцій; глобальність, тобто відсутність територіальних обмежень; цілодобовий режим операцій; залучення до операцій суб'єктів/інституцій із високим рейтингом, репутацією; широкий діапазон використовуваних фінансових інструментів; уніфікація правил та стандартів операцій; високий рівень використання інформаційних технологій.

Світовий фінансовий ринок становить складну, внутрішньоструктуровану систему. Хоча єдина, загальноприйнята класифікація цієї системи ще не склалася, найчастіше виділяють чотири головні елементи світового фінансового ринку — валютний ринок, ринок боргових зобов'язань, ринок титулів (або прав) власності та ринок похідних фінансових інструментів (деривативів). В протилежному випадку вони виступають учасниками ринку боргових зобов'язань. Залежно від часових параметрів реалізації майнових прав розрізняють грошовий ринок (короткі терміни купівлі-продажу короткострокових боргових інструментів) і ринок капіталів (тривалі терміни купівлі-продажу довгострокових боргових зобов'язань та акцій) [3, с. 27].

Досить складну проблему становить і виокремлення нового елементу світового фінансового ринку як міжнародний ринок похідних фінансових інструментів. Сукупність кредитно-фінансових установ акумулює величезні маси грошових ресурсів по всьому світові. Потім ці ресурси через кредитні та інвестиційні механізми перерозподіляються між країнами, даючи потужний імпульс подальшому зростанню банківської концентрації та централізації капіталу [7, с. 125].

Встановлення й розвиток сучасних світогосподарських зв'язків є неможливим без налагодженої системи валютних відносин. Вони є специфічною формою реалізації законів грошового обігу, діючих всередині країни. Еволюція цих відносин зумовлена розвитком продуктивних сил, поглибленням міжнародного поділу праці, структурними змінами світового господарства.

Валютні відносини – це економічні відносини, пов'язані з функціонуванням світових грошей у міжнародному економічному обігу і обслуговуванням різних видів господарських зв'язків між країнами (зовнішня торгівля, експорт капіталу, інвестування прибутків, надання позик і субсидій, науково-технічний обмін, туризм, державні та приватні перекази тощо). Валютні відносини функціонують у сфері розподілу та обміну матеріальних благ і послуг та реалізуючись

на відносно незалежній основі, через платіжні баланси, валютні курси, кредитні й розрахункові операції, впливають на стан світової економіки, хід суспільного відтворення, напрями, темпи й пропорції економічного розвитку ряду країн, їх міжнародні економічні відносини. При цьому міжнародні розрахунки здійснюються не завжди чітко й безперебійно, а, навпаки, іноді пов'язані з гострими конфліктами й потрясіннями, особливо в період циклічних криз. Соціально-економічна функція сучасних валютних відносин полягає в забезпеченні необхідних умов для відтворення капіталу в межах всесвітнього господарства [2, с. 120; 11, с. 84].

Міжнародний обіг, пов'язаний з оплатою грошових зобов'язань юридичних і фізичних осіб різних країн, обслуговується валютним ринком. Іноземна валюта використовується для оцінки та опосередкування міжнародних торговельних операцій з експорту та імпорту товарів, робіт, послуг, капіталів тощо. Іноземна валюта у цьому випадку виконує ті ж самі функції, що й національна валюта, тобто функції міри вартості й масштабу цін, засобу платежу і нагромадження. Крім того, на міжнародних валютних ринках іноземна валюта виступає як специфічний товар, тобто є предметом купівлі-продажу. Її ціна (валютний курс) змінюється залежно від попиту і пропозиції. Валюти тих держав, національна економіка яких має найбільшу вагу у світовому господарстві і значною мірою впливає на міжнародну торгівлю і рух капіталу, набувають статусу ключових (резервних). Інші валюти виконують у міжнародній сфері лише окремі функції, наприклад функцію міжнародної торговельної валюти [6, с. 310].

Серед основних видів інтеграційних об'єднань виділяють: зону преференційної торгівлі, митний союз, спільний ринок, економічний союз.

Встановлено, що валютний союз або валютний ринок є найбільш динамічно розвиненим інтеграційним об'єднанням. Так, валютний ринок представляє сферу економічних відносин, які виникають при здійсненні операцій з купівлі-продажу іноземної валюти і цінних паперів, деномінованих в іноземній валюті, а також операцій з інвестування капіталу в іноземній валюті [11, с. 187].

Операції з обміну валют відомі зі старовинних часів. Однак валютні ринки в сучасному розумінні з'явилися лише у 19 ст. Цьому сприяли такі передумови:

1. поступовий розвиток міжнародних економічних відносин;
2. розвиток світової валютної системи, поширення кредитних засобів міжнародних розрахунків;
3. розвиток банківських систем та кореспондентських відносин між банками різних країн;
4. удосконалення засобів зв'язку та інформаційних технологій – телеграф, телекс, телефон.

Валютні ринки як одна з важливих складових світового господарства реагують на зміни в економіці та політиці, а також впливають на них у зворотному напрямі.

Структура валютного ринку кожної окремої країни значною мірою залежить від державної політики з регулювання економіки, зокрема заходів валютного регулювання, яке здійснюється передусім з метою підтримки стабільного валютного курсу і досягнення рівноваги платіжних балансів.

Рух валютних і фінансових потоків на валютних ринках здійснюється у вигляді: валютних операцій; валютно-кредитного і розрахункового обслуговування придбання та продажу товарів і послуг; закордонного інвестування; операцій з цінними паперами; перерозподілу національних доходів у вигляді допомоги країнам, що розвиваються; внесків у міжнародні організації [8, с. 125].

Головними функціями валютних ринків є: страхування валютних ризиків; забезпечення здійснення міжнародних розрахунків; забезпечення кредитування в іноземній валюті; диверсифікація валютних резервів банків, підприємств, держав; отримання спекулятивного прибутку учасниками ринку; вплив на державне регулювання національної економіки; узгодження валютної політики на рівні світового господарства.

Залежно від обсягу і характеру валютних операцій, кількості використовуваних валют, рівня нормативно-правового регулювання валютні ринки поділяються на міжнародні, регіональні та національні (місцеві).

Міжнародні валютні ринки обслуговують рух грошових потоків, опосередковуючи міжнародний обмін товарами, послугами, рух капіталів. У результаті тривалої конкуренції сформувалися світові центри, де зосередилися найбільші банки і біржі, спеціалізовані кредитно-фінансові інституції. Міжнародні валютні ринки розташовані у світових фінансових центрах — у Західній Європі, США, на Далекому та Близькому Сході, в Південно-Східній Азії. Найбіль-

шими є валютні ринки в Лондоні, Нью-Йорку, Франкфурті-на-Майні, Парижі, Цюриху, Токіо, Сінгапурі. На цих валютних ринках банки проводять операції з ключовими валютами, які широко використовуються у світовому платіжному обігу.

Поряд із світовими центрами валютної торгівлі діють регіональні валютні ринки, наприклад у рамках європейської валютної системи, що виникла на основі регіональної економічної інтеграції країн Західної Європи.

Національний (місцевий) валютний ринок – це ринок однієї держави. Під ним розуміється сукупність операцій, здійснюваних банками, що розташовані на території даної країни. Це, по-перше, операції банків з валютного обслуговування своїх клієнтів (компаній, приватних осіб, банків, що не спеціалізуються на проведенні міжнародних валютних операцій), а по-друге – власні валютні операції уповноважених банків. У країнах з обмежувальним валютним законодавством офіційний валютний ринок звичайно доповнюється "чорним" (неофіційним ринком) і "сірим" ринком (на якому банки проводять операції з неконвертованими валютами) [13, с. 405]. Національні (місцеві) валютні ринки забезпечують рух грошових потоків усередині країни й обслуговують зв'язок зі світовими валютними центрами. Характер залучення національних ринків у операції міжнародного валютного ринку залежить від ступеня інтегрованості економіки країни у світове господарство, від стану її валютно-кредитної системи та системи оподаткування, рівня валютного контролю і валютного регулювання (ступеня свободи дій нерезидентів на національному валютному і фондовому ринках), стабільності політичної системи країни і, нарешті, від зручності її географічного розташування [1, с. 1456]. На регіональних та національних валютних ринках здійснюються операції з певними конвертованими валютами (сінгапурський долар, Саудівський ріал, кувейтський динар тощо.) Котирування валют, які використовуються для валютних операцій в регіоні, відносно регулярно проводиться регіональними банками, а валют місцевого значення — банками, для яких ця валюта є національною й активно застосовується в угодах з місцевими клієнтами.

Слід зазначити, що з розвитком технологій поділ валюти ринків на міжнародні, регіональні та місцеві набирає доволі умовного характеру, оскільки на всіх цих ринках можуть проводитись операції з валютами, які широко використовуються для міжнародних розрахунків. Фактично валютний ринок набув відносної організаційної цілісності у глобальному масштабі.

Організовані та неорганізовані валютні ринки. Організованим ринком є біржовий валютний ринок. Валютна біржа — як правило не комерційне підприємство, оскільки основне завдання полягає не в одержанні прибутку, а в організації торгів валютою й у мобілізації тимчасово вільних валютних коштів. У деяких країнах (наприклад, у Японії, скандинавських країнах, у Франції та ін.) функціями валютних бірж є встановлення курсу валюти або фіксація довідкових курсів валют. Переважна частина валютних операцій (понад 90%) здійснюється на неорганізованому — позабіржовому, або міжбанківському валютному ринку, на якому дилери проводять операції з використанням електронного й супутникового зв'язку [5, с. 78].

Більшість валютних операцій проводяться через банки, які виконують на договірній основі доручення іноземних банків-кореспондентів. Це дає змогу здійснювати валютні операції безготівковим шляхом. Банки, яким надано право на проведення валютних операцій, називаються уповноваженими, девізними або валютними. Серед комерційних банків чи інших учасників валютного ринку є дилери, які "грають" на пониження ("ведмеді") або на підвищення ("бики") курсу валют.

Відповідно до валютного законодавства більшості країн права банків на проведення всіх або деяких валютних операцій є об'єктом валютного регулювання та валютного контролю. Банки, яким надане право на проведення валютних операцій, самостійно можуть здійснювати їх з урахуванням законодавчо визначених обмежень. Не всі девізні банки можуть повною мірою брати участь в операціях валютного ринку. Величина банку, його репутації, розвиток мережі закордонних відділень та філій, обсяг здійснюваних через банк міжнародних розрахунків — ці фактори безпосередньо впливають на його роль на валютних ринках. Крім того, певне значення мають періодичне запровадження валютних обмежень, стан зв'язку в місці, де розташований банк, політика банку. Найбільший обсяг валютних операцій припадає на транснаціональні великі банки Японії, США, Великої Британії, Німеччини, Швейцарії, Франції та інших розвинутих країн. Транснаціональні банки мають значні конкурентні переваги в боротьбі за вигідні угоди [4, с. 19]. Завдяки наявності мережі закордонних відділень вони цілодо-

бово проводять валютні операції, по черзі використовуючи свої відділення залежно від часу роботи валютних ринків. На міжнародному міжбанківському валютному ринку представлені також банки, що спеціалізуються на проведенні операцій з однією або з деякими валютами і встановлюють ціни, як правило, на стандартні суми (5 млн., 10 млн. дол. США). Міжбанківський ринок залежно від видів угод з валютою може мати три сегменти:

1. спот-ринок (ринок торгівлі з негайним постачанням валюти; на нього припадає приблизно 65 % усього обороту валюти);
2. форвардний ринок (ринок угод на термін, на якому здійснюється до 10% валютних операцій);
3. своп-ринок (ринок, що об'єднує операції з купівлі-продажу валюти на умовах "спот" і "форвард"; на ньому, за деякими оцінками, проводиться до 25% усіх валютних операцій) [12, с. 28].

Міжбанківський ринок поділяється на прямий та брокерський. Брокерські (маклерські) фірми, котрі, працюючи з конкретним банком, виступають як посередники між продавцем і покупцем валюти, здійснюють майже 30% загального обсягу валютних операцій. До переваг роботи через брокера можна віднести анонімність при здійсненні угод, безперервність процесу котирування, можливість пропонувати власні ціни. Брокерські фірми стягують за посередництво комісію — "куртаж" {у середньому 30 дол. США за кожний контракт). У міжнародній практиці поширена система нарахування брокерської комісії, згідно з якою покупець та продавець валюти сплачують брокерові по 50% брокерської винагороди. Зазначені суми не включаються в котирування та, як правило, виплачуються контрагентами щомісячно безпосередньо брокеру. З розвитком електронних засобів міжбанківського зв'язку і здійснення валютних операцій значення брокерських фірм на міжбанківському ринку зменшилося, хоча вони надалі відіграють вагомую роль в операціях приватних осіб та невеликих фірм [10, с. 11].

За спеціалізацією валютні ринки можна підрозділити на: ринки процентних ставок на іноземні валюти; ринки конверсійних операцій; ринки окремих розрахункових одиниць.

За видами валютних операцій: спот-ринки; форвард-ринки; ф'ючерсні ринки; своп-ринки.

За об'єктами торгівлі валютні ринки можуть мати такі сегменти:

- ф'ючерсний ринок, де торгують безготівковою валютою (ф'ючерсом);

За безготівкового обороту безготівкові активи, які оперує валютний відділ банку, становлять залишки з рахунків у іноземній валюті. Необхідні платежі здійснюються з одної рахунку на інший засобом бухгалтерських записів. Як правило, на внески в іноземній валюті нараховуються проценти;

- готівковий (банкнотний) ринок, де валюта фізично рухається у просторі;

При цьому підвищуються витрати на транспортування, охорону, страхування, зберігання валюти, підвищується спред (величина, на яку курс продажу (вищий) відрізняється від курсу купівлі (нижчий)) із котирування іноземних банків.

Крім того, залежно від характеру дій з валютного регулювання та валютних обмежень можна виділити вільні та невольні (обмежені) валютні ринки. Учасниками валютних ринків є банки, валютні біржі, брокерські фірми, зовнішньоторговельні й виробничі компанії, міжнародні валютно-кредитні та фінансові організації. Слід зазначити, що учасниками валютних ринків можуть бути й фізичні особи.

Висновки. Світовий фінансовий ринок представляє собою систему ринкових відносин, що забезпечує акумуляцію та перерозподіл міжнародних фінансових ресурсів між країнами, регіонами, галузями та окремими суб'єктами господарювання. На сучасному етапі розвитку світовий фінансовий ринок, що характеризується зростанням масштабів операцій, кількості учасників, появою нових фінансових інструментів тощо, є джерелом значних за обсягом фінансових ресурсів. В умовах недостатньої розвиненості внутрішніх фінансових ринків в країнах, що здійснюють ринкові трансформації, залучення коштів на світовому фінансовому ринку набуває особливого значення.

Характеризуючи валютні ринки, недостатньо розглядати їх як окремі сукупності банків, компаній, брокерських фірм, які виконують валютні операції на національному, регіональному та міжнародному рівнях. Валютні відносини між країнами формуються та розвиваються у фінансових центрах, де концентруються операції із купівлі-продажу валюти та валютних цінностей на засадах попиту та пропозиції. Розширення зв'язків між національними валютними рин-

ками, встановлення регулярних кореспондентських відносин між банками різних країн, посилення концентрації банківського капіталу у фінансових центрах, на думку автора, стали передумовами формування єдиного світового валютного ринку.

Складові елементи механізму інтеграції національного валютного ринку до світового економічного простору надають можливість структуризації процесу дослідження на основі вивчення організаційно-економічних основ процесу інтеграції України до світового валютного ринку. Процес інтеграції України до світового валютного ринку включає в себе визначення основних суб'єктів – національний, регіональний та світовий валютні ринки.

За умови інтеграції національного валютного ринку України, а точніше її суб'єктів (держава або Національний Банк України, комерційні банки, Українська міжбанківська валютна біржа), необхідно, перш за все, інтегруватися до регіонального валютного ринку, а точніше до ЄС або СНД, використовуючи при цьому спеціальні інструменти. До цих інструментів можна віднести конвергенцію національної валютної політики, утворення єдиної валютної системи за умови взаємодії зі світовими центрами та міжнародними валютно-фінансовими організаціями.

Останнім кроком є саме інтеграція до світового валютного ринку на засадах співробітництва з суб'єктами світового валютного ринку шляхом залучення інвестицій, операцій з цінними паперами, надання кредитів, здійснення міжнародних розрахунків, купівлі-продажу валюти, встановлення валютного курсу, одержання допомоги та здійснення внесків до світових організацій.

Література:

1. Бударина Н.А. Тенденции и перспективы развития фондового рынка: мировой и национальный аспект/ Н.А. Бударина// Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – Сб. научн. трудов. – Донецк: ДонНУ, 2007. – С. 1451-1459.
2. Ганзбург А.И. Рынки валют и ценных бумаг: Биржи. Инвестиции. Участники. / А.И. Ганзбург, М.В. Михейко. – СПб.: Питер, 2004. – 251с.
3. Доронин И. Современные финансовые рынки: тенденции и перспективы/ И. Доронин // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – №6. – С. 23-35.
4. Зимовець В. Місце фінансового сектора в сучасних концепціях інституціональної організації економіки/ В. Зимовець // Економіка України. – 2004.– № 11.– С. 15– 26.
5. Корнєєв В.В. Модель та інструментарій фінансового ринку України/ В.В. Корнєєв // Фінанси України. – 2005. - №6. – С.76 - 81
6. Корнелиус Л. Торговля на мировых валютных рынках / Л. Корнелиус. – 2-е изд. – М.: Евро, 2004. – 720 с.
7. Луцишин З.О. трансформація світової фінансової системи в умовах глобалізації/ З.О. Луцишин. – К.: Видавничий центр «Друк», 2002. – 320 с.
8. Любкіна О.В. Фінансові ринки у контексті глобалізації/ О.В. Любкіна // Фінанси України. – 2005. – №9. – С. 122–128.
9. Лютий І.О. Проблеми розвитку сучасного міжнародного фінансового ринку та інтеграційний курс України / І.О. Лютий, В.І. Міщенко // Фінанси України. — 2006. — № 5. — С. 21–31.
10. Макогон Ю.В. Позиция Украины в системе мирового хозяйства с учетом вызовов современности/ Ю.В. Макогон // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект. – Сб. научн. трудов. – Донецк: ДонНУ, 2007. – С. 4-15.
11. Маслов С. Валютний ринок в Україні: особливості формування/ С. Маслов. – Харків: Майдан, 2000. – 346 с.
12. Опарін В.М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): Автореф. дис. ... доктора ек. наук/ В.М. Опарін// Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К., 2006. – 34 с.
13. Румянцева Е.Е. Новая экономическая энциклопедия. 2-е изд. / Е.Е. Румянцева – М: ИНФРА-М, 2006. – 810 с.

14. (2004-2015) " -
 " / . ∴ . . , . . . - ∴ -
 , 2004. -4 1 6 .

· ∴ · ∴ ∴

· , , , -
 · , -
 · , -
 ∴ , -
 , ,

Summary

TENDENTSII OF FUNCTIONING WORLD FINANCIAL MARKET

Zhuravel V.V., Ph.D, docent
Kharkiv national academy of city economy

A concept, personal touches, staples of world financial market, is considered in the article. Spared attention the system of currency relations, socially economic function of modern currency relations. Exposed essence of currency markets and pre-conditions of their creation, and also main of currency markets. This description an international currency market.

Key words: world financial market, currency relations, currency markets, financial streams, currency market.

3.12.2010p.

© B.B., 2010 p.